

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Засновано у 2015 році

Рівне – 2016

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 4 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2016. – 366 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступники головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Учений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габлітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної, навчально-методичної роботи та гуманітарної політики Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Ламанаускас В., доктор соціологічних наук, професор, директор науково-методичного Центру «Scientia Educologica», професор Шяуляйського університету (м. Шяуляй, Литовська Республіка);

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Малолєпши Елігіуш, др. хаб., професор, декан педагогічного факультету Академії імені Яна Длугоша в Ченстохові;

Пелєх Л. Р., доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри міжкультурної комунікації та історії світової літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелєх Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Потапчук Т. В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Стоклоса К., доктор наук, професор, Інститут Зигмунд-Неуман (Дрезден, ФРН);

Федаєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шмид К., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри історії і теорії виховання Жешувського університету (м. Жешув, Республіка Польща);

Шугасва Л. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Ящук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик початкового навчання РДГУ.

Сойчук Р.Л., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом МОН України № 515 від 16.05.2016 р.

Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України (галузі науки – педагогічні).

Упорядники: **проф. Петренко О.Б., доц. Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Коляда Н. М.** – доктор педагогічних наук, професор; завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №10 від 27 жовтня 2016 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Федяєва В. Л. «Вітчизна – святиня серця і думки...»	7
Павелків Р. В. Особливості розвитку емпатії як соціально-психологічного явища та компонента моральної сфери особистості.....	16
Пустовіт Г. П., Климчук В. В. Упровадження ІКТ у методику навчання та управління діяльністю позашкільних навчальних закладів	27
Петренко О. Б. Використання ІТ у виховному процесі: можливості, переваги, ризики, перспективи.....	40
Потапчук Т. В. Особливості залучення мультимедіа до процесу музичного виховання в сучасній педагогічній практиці.....	47
Budz I. F. National organizations and innovative projects in the content formation of gifted education in Great Britain.....	56
Бєлан Г. В. Національна ідея у науковій спадщині культурно-освітніх діячів 1917-1920-тих рр. як основа патріотичного виховання дітей та молоді в Україні.....	63
Бісовецька Л. А., Верхова І. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі класного керівника	73
Боровець О. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки	82
Бричок Б. П. Педагогічні проблеми школи інформаційного суспільства: загрози і ризики	89
Бричок С. Б. Особливості застосування і поєднання ІКТ та проектної технології у підготовці вчителя початкових класів	96
Васильюк В. М., Ярмошук О. О., Давидюк І. В. Фізкультурна грамотність в аперцепції суспільної активності індивіда	106
Власюк Г. І., Кіндрат В. К. Спортивно-просвітницька організація «Пласт» у системі патріотичного виховання молоді	116
Ганжа М. В. Функції дизайну в педагогічній теорії та виховній практиці зарубіжних країн.....	124
Генсіцька-Антонюк Н. О. Процес розв'язування текстових математичних задач як засіб розумового виховання учнів.....	135
Гринькова Н. М. Роль інформаційних технологій у моральному вихованні молодших школярів в умовах позашкільного навчального закладу.....	142
Гудовсек О. А. Професійна підготовка майбутніх педагогів позашкільної освіти до роботи з дітьми молодшого шкільного віку	150

Колупасєва Т. Є. Впровадження інформаційних технологій навчання в умовах проектування інноваційного освітнього середовища вищого навчального закладу	157
Кособуцька Г. П. Роль інформаційних технологій в реалізації концепції духовного розвитку особистості учня	168
Кулакова Л. М. Вплив сучасного інформаційно-комунікаційного простору на формування позитивних моральних якостей особистості молодшого школяра	175
Малиношевський Р. В. Соціально-педагогічні проблеми дослідження ризикованої поведінки старшокласників у сфері Інтернет-спілкування	183
Павелків К. М. Можливості Інтернету в організації взаємодії сім'ї і школи	192
Павелків О. М. Роль інформаційно-комунікаційних технологій в організаційній та виховній роботі класного керівника загальноосвітнього навчального закладу	200
Петренко С. В. Використання хмарних сервісів G SUITE (GOOGLE APPS) у навчально-виховному процесі	211
Сойчук Р. Л. Інформаційно-комунікаційні технології у виховному процесі та сучасне підростаюче покоління: погляд на проблему	220
Сорочинська Т. А. Застосування інформаційних інновацій у педагогічній діяльності вчителя	230
Стельмашук Ж. Г., Грицюк Н. Й. Використання інформаційних технологій у національно-патріотичному вихованні учнів	239
Сяська І. О. Детермінанти розвитку екологічної самосвідомості студентської молоді у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів	250
Сяська Н. А. Використання методів математичної статистики у фізичному вихованні і спорті засобами новітніх інформаційних технологій	257
Тихенко Л. В. Сучасні підходи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у позашкільній освіті	264
Ткачук Н. М. Організація керованої самостійної роботи керівників ЗНЗ в міжкурсовий період	271
Трохимчук І. М. Організація еколого-натуралістичної роботи за міжнародним практичним науково-освітнім проектом GLOBE	281
Ціпан Т. С., Боровець В. І. Використання інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховному процесі школи	290
Шкуренко О. В. Виховання інформаційної культури в майбутніх учителів початкової школи засобами хмарних технологій	299

Доробки молодих науковців

Баліка Л. М. Шкільна бібліотека та інформаційно-комунікаційні технології	305
Гусаковська Т.М. Підготовка майбутніх фахівців із біології у вищому навчальному закладі	312
Дембровська Г. М. Виховний потенціал діяльності тренера-викладача у позашкільних навчальних закладах спортивного профілю	318
Демянюк І. В. Підготовка магістра початкової освіти очима студентів.....	328
Осипчук О. П. Формування морального виховання молодших школярів у педагогічному процесі школи	335
Таргоній І. В. Використання мультимедійних технологій у системі мистецької освіти.....	342
Федорук О. М. Використання інформаційних технологій в освітній сфері ВНЗ: прикладні аспекти	350
Шидловський А. І. Роль комп'ютерно орієнтованого середовища у становленні професійної компетентності майбутніх вчителів фізико-технологічного профілю.....	356
Відомості про авторів.....	364

It is p[roved that the use of information technologies in the national-patriotic education of students gives the opportunity to optimize the process, to involve students as subjects of educational space of rural schools to develop independence, creativity and critical thinking, contributes to the development of their information culture and the implementation of the tasks of the national-patriotic education of students.

The advantages of the use of information technologies in the educational process of the school is allocated. It is proved that information technology in the national-patriotic education of students is a powerful and indispensable tool for its effectiveness.

Key words: information technologies, educational process, students, national-patriotic education.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2016

І. О. Сяська

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність екологізації суспільної свідомості та формування екоцентричної екологічної свідомості й самосвідомості особистості. Важливого значення у цьому процесі набуває професійна підготовка у вищих навчальних закладах, заснована на ідеї сталого розвитку людини і суспільства. Проаналізовано наукові підходи у розумінні феномена самосвідомості у психології та філософії. Запропоновано власне трактування понять «екологічна самосвідомість», «екологічна самосвідомість студентів вищих навчальних закладів». Визначено об'єктивні і суб'єктивні чинники розвитку екологічної самосвідомості студентів у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: екологічна самосвідомість студентів, вищий навчальний заклад, навчально-виховний процес, екологічні ціннісні орієнтації, детермінанти розвитку.

Постановка проблеми. Накопичення екологічних проблем сучасності ставить під загрозу збереження рівноваги і стабільності у системі «Природа – Людина – Суспільство» і перешкоджає подальшому конструктивному функціонуванню людської цивілізації. Стало очевидним, що відмова від традиційних антропоцентричних стереотипів та орієнтацій у ставленні до природи є актуальною і невід'ємною умовою виживання людства. Мова йде про формування нового ціннісно-етичного ставлення людини до довкілля, у якому абсолютизується принцип верховенства екологічних цінностей над усіма іншими, що у свою чергу зумовлює

екологізацію суспільної свідомості загалом й екоцентричний вектор розвитку екологічної свідомості й самосвідомості особистості зокрема. У контексті останнього важливого значення набуває професійна підготовка у вищих навчальних закладах майбутніх фахівців – носіїв суспільної екологічної свідомості, зорієнтована на збереження і відтворення природних багатств на засадах збалансованого природокористування та ідеї сталого розвитку природи і суспільства.

У поставлених завданнях перед сучасною екологічною освітою і вихованням у вищих навчальних закладах слід виокремити проблему розвитку екологічної свідомості й самосвідомості студентів. І якщо у науковій психолого-педагогічній літературі є низка досліджень, присвячених формуванню екологічної свідомості студентів (М. М. Бойчева, В. М. Бровдій, С. Д. Дерябо, Т. М. Дрідзе, Т. В. Іванова, А. М. Львовичкіна, Б. Т. Ліхачов, Т. С. Нінова, О. В. Рудоміно-Дусяцька, Ю. О. Саунова, В. О. Скребець, М. В. Хроленко, В. О. Ясвін та ін.), то питання розвитку екологічної самосвідомості студентської молоді залишається поза увагою. У зв'язку з цим **мета статті** полягає у виокремленні детермінант розвитку екологічної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів задля кращого розкриття сутності цього феномена та визначення чинників, які зумовлюють і наповнюють його зміст.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблемі самосвідомості особистості присвячено чимало праць вітчизняних (Б. Г. Ананьєв, Л. І. Божович, І. С. Кон, О. М. Леонтєв, С. Л. Рубінштейн, А. Г. Спіркін, В. В. Столін, І. І. Чеснокова та ін.) і зарубіжних науковців (Р. Бернс, У. Джемс, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.) у галузі психології. Однак вони відображають різні підходи стосовно розуміння психологічних процесів розвитку і формування особистості як суб'єкта діяльності. Це породжує неоднозначність у трактуванні генезису феномена самосвідомості особистості: з однієї сторони, самосвідомість розглядається як продукт саморозвитку особистості, з іншої, – як визначальний чинник формування «Я-концепції» особистості.

У філософії самосвідомість визначається як «виокремлення себе з об'єктивного світу, усвідомлення і оцінка свого ставлення до світу, себе як особистості, своїх вчинків, дій, думок, відчуттів, бажань та інтересів» [8, с. 418]. Разом із тим самосвідомість можна розглядати не лише як усвідомлення свого «Я» та своїх вчинків, а й усвідомлення своєї здатності приймати рішення і нести за них відповідальність та на цій основі вибудовувати усвідомлені взаємини з оточуючою дійсністю. Так, А. Г. Спіркін вважає, що самосвідомість – це «...усвідомлення і оцінка людиною своїх дій та їх результатів, думок, почуттів, морального обличчя й інтересів, ідеалу і мотивів поведінки, цілісна оцінка себе і свого місця в житті» [6, с. 18]. Звідси робимо висновок, що визначальною складовою самосвідомості автор вважає її ціннісно-соціальний аспект.

У психології підходи до розуміння сутності феномена самосвідомості визначаються змістовим наповненням найбільш відомих

психологічних теорій та їх парадигм. Так, в біхевіоризмі самосвідомість розглядається як поведінкова категорія, яка проявляється як підґрунтя будь-якої діяльності. Когнітивна психологія вважає її за «пізнавальну схему», завдяки якій особистість переробляє інформацію про себе, переформатовуючи її в особливі образи і поняття. На думку, У. Джемса самосвідомість має двояку властивість: частково об'єкта (те, що пізнається), частково суб'єкта (той, що пізнає) [1]. У психоаналізі і в еґо-психології самосвідомість розглядають як мотиваційний феномен, основу якого складають прагнення і потреби.

Таким чином, незважаючи на деякі протиріччя наведених позицій, самосвідомість визнається однією з найважливіших характеристик особистості, яка одночасно виступає і механізмом, і продуктом саморозвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз змістового наповнення категорії самосвідомості з позицій філософської та психологічної науки дає змогу підійти до проблеми розуміння сутності екологічної самосвідомості особистості та чинників її розвитку. Очевидно, екологічна самосвідомість матиме таку ж структурну сітку, що і самосвідомість особистості, проте вона повинна мати якісно інший генезис і детермінанти розвитку в залежності від екологічних умов життя та взаємин із природою, соціального статусу індивіда, його освіти, професійної діяльності, що спрямовані на встановлення, регуляцію та підтримку зв'язку «Я – Навколишнє середовище».

На нашу думку, екологічна самосвідомість є інтегративним утворенням уявлень особистості про себе як про екосоціальну істоту, що поєднує в собі знання, норми, цінності, ідеали, світоглядні установки та потреби щодо особистісного ставлення людини до природи. Узагальнюючи підходи до розуміння цього поняття у науковій літературі, нами запропоновано власне трактування його сутності: *екологічна самосвідомість* – це загальний рівень усвідомлення й самооцінки людиною своїх знань, поглядів, переконань, емоцій, уподобань, мотивацій, які визначають й спрямовують діяльність і поведінку суб'єкта у довірлі [7].

Процес формування екологічної самосвідомості особистості зумовлюється станом взаємин у системі «Природа – Людина – Суспільство» та особистісними особливостями сприйняття змін, які відбуваються в ній. Відповідно розвиток та сутнісні характеристики екологічної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів будуть визначатися низкою як об'єктивних соціоприродних факторів, так і суб'єктивними чинниками освітнього середовища, в якому навчаються студенти. З метою забезпечення цілісності аналізу ми розглянемо обидві групи детермінант розвитку екологічної самосвідомості студентів, виокремлення яких зумовлено тим, що «для ситуацій, що складаються в реальному світі, майже завжди є властивими два аспекти: природничий та соціальний» [5, с. 9], а також ціннісно-етичний та світоглядний аспекти.

Отже, до об'єктивних детермінант розвитку екологічної самосвідомості студентів ми відносимо:

- забруднення навколишнього середовища, що відповідно призводить до незворотних негативних змін у екосистемі планети в цілому і окремо взятої країни чи регіону зокрема (парниковий ефект і глобальне потепління; кислотні дощі та ерозія, засолення, виснаження родючих ґрунтів та зменшення запасів прісної води; формування озонних дір, радіаційне забруднення довкілля і катастрофічне зменшення біорізноманіття флори й фауни, скорочення тривалості й якості життя населення тощо);

- протиріччя, які виникли між зростанням кількості населення і можливостями задоволення його матеріально-енергетичних потреб, зростанням обсягів споживання в першу чергу забезпечених верств населення і вичерпуванням запасів корисних копалин та критично обмеженими можливостями природних екосистем до їх відновлення. З цього приводу Ф. В. Лазарев зазначає: «Система цінностей споживацького суспільства стала згубною як для зовнішньої природи, так і для внутрішнього світу людини... Замість перспективи «загального благополуччя» мешканців планети з усіх боків почали стискати «глобальні проблеми» власного виживання» [4, с. 12–13];

- особливості ставлення до природи у коренях, традиціях, звичаях народу, що складають екологічні аспекти національної культури. Самосвідомість – це феномен, який перебуває в постійному становленні, а тому на неї можуть мати вплив процеси, «...що відбуваються в сучасному науковому пізнанні, «екофільні» або «екофобні» традиції, властиві тому чи іншому етносу, і домінуючі світоглядні установки людських співтовариств тощо» [3, с. 12];

- протиставлення міського й сільського способу життя, міської та сільської культури населення, підсилене процесами урбанізації. Відбувається розрив міського мешканця з природою і часткове заміщення її штучно створеним середовищем, що поглиблює відмінності у екологічній свідомості й самосвідомості міського і сільського населення. У той же час відсутність ефективних форм соціального захисту, значна частка безробіття серед сільського населення призводять до небезпечних зрушень у масовій екологічній свідомості, які не можуть не відобразитися на їхній самосвідомості. З цього приводу М. М. Кисельов зазначає: «...люди дедалі більше віддають перевагу матеріальним, економічним показникам, а не екологічним... А екологічне неблагополуччя як правило, зумовлює процеси соціальної та екологічної деградації у сфері землеробства» [2, с. 94].

До суб'єктивних детермінант розвитку екологічної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів відносяться ті чинники, що відбивають особистісні моменти сприйняття і усвідомлення екологічної складової навчально-виховного процесу певної освітньої установи:

- побудова змісту навчально-виховного процесу на фундаментальних філософсько-культурологічних положеннях про діалектичне пізнання явищ і процесів взаємозалежності та взаємодії

природи і людини, в яких обґрунтовуються ідеї коеволюції сталого розвитку природи і суспільства та необхідність гармонізації взаємовпливів у системі «Природа – Людина – Суспільство»;

- впровадження у навчально-виховний процес концептуальних ідей педагогічної науки про значення природи як одного з основоположних виховних факторів різностороннього розвитку особистості, спрямованих на становлення і закріплення системи екологічних ціннісних орієнтацій студентської молоді;

- екологізація професійної освіти майбутніх фахівців, яка базується на геокультурній парадигмі, заснованій на єдності природничого та соціогуманітарного знання та педагогічних теоріях і підходах, що у своїй сукупності спрямовані на формування у студента певного феноменологічного образу зовнішнього світу, системи екологічних цінностей по відношенню до нього, єдності екологічних поглядів і екологічної поведінки, усвідомлення себе суб'єктом загальної та екологічної культури та їх потенційним носієм;

- оновлення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах в умовах Європейської кредитно-трансферної системи, основними завданнями якої є: інтенсифікація навчально-виховного процесу, підвищення якості підготовки фахівців та інтеграція національної системи вищої освіти в європейське та світове освітнє співтовариство. Європейська кредитно-трансферна система ґрунтується на компетентнісному підході до навчання і на сьогодні є найкращим засобом, що сприятиме такій підготовці.

Усі названі вище детермінанти розвитку екологічної самосвідомості студентської молоді не можуть існувати самі по собі, вони є взаємозалежними і взаємозумовленими. Отже, жодна з них не може виконувати функцію визначального чинника розвитку екологічної самосвідомості студента. Разом із тим у своїй сукупності вони зумовлюють і наповнюють зміст поняття *екологічної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів*, під яким ми розуміємо цілісну, відносно стійку систему уявлень про себе як суб'єкта екологічно доцільної діяльності з ціннісно-етичним ставленням до природи та адекватною самооцінкою своїх екологічних знань, поглядів і переконань, що визначають його професійно-особистісну позицію стосовно екологічних проблем.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, визначення об'єктивних і суб'єктивних чинників розвитку екологічної самосвідомості студентів у процесі навчання у вищому навчальному закладі дасть змогу обґрунтувати та побудувати освітню модель, спрямовану на формування системи екологічних ціннісних орієнтацій студентської молоді у процесі їхньої професійної підготовки. Реалізація цієї моделі передбачає створення низки педагогічних умов та застосування педагогічних технологій, що забезпечать екоцентричне спрямування розвитку екологічної самосвідомості студентів у різних організаційних формах навчання.

Подальша розробка цієї проблемної галузі полягає у визначенні педагогічних умов, механізмів і технологій формування і розвитку екологічної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел:

1. Джемс У. Психология / под ред. Л. А. Петровской. – М. : Педагогика, 1991. – 368 с.
2. Кисельов М. Екологічна свідомість українців: традиція і сьогодення / М. Кисельов // Вісник НАН України. – 1998. – № 7–8. – С. 88–97.
3. Концептуальні виміри екологічної свідомості : монографія / М. М. Кисельов, В. Л. Деркач, А. В. Толстоухов та ін. – К. : Вид-во Парапан, 2003. – 312 с.
4. Лазарев Ф. В. Антропологический манифест. Проект / Ф. В. Лазарев. – Симферополь : Международный центр мониторинга качества жизни, 2005. – 22 с.
5. Одум Ю. Экология / Юджин Одум ; пер. с англ. Ю. М. Фролова. – М. : Мир, 1986. – Т. 1. – 328 с.
6. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание : монография / А. Г. Спиркин. – М. : Политиздат, 1972. – 303 с.
7. Сяська І. Теоретичні підходи до проблеми формування екологічної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів / І. Сяська // Нова педагогічна думка: наук.-метод. ж-л. – Рівне : РОІППО, 2015. – № 4 (84). – С. 106–109.
8. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Dzhehms U. Psikhologiya [Psychology] / pod red. L.A. Petrovskoj. – M.: Pedagogika, 1991. – 368 s. (in Russian)
2. Kyselov M. Ekolohichna svidomist ukraintsv: tradytsiia i sohodennia [Ecological consciousness of Ukrainians: tradition and nowadays] / M. Kyselov // Visnyk NAN Ukrainy. – 1998. – № 7–8. – S. 88–97. (in Ukrainian)
3. Kontseptualni vymiry ekolohichnoi svidomosti : monohrafiia [Conceptual dimensions of ecological consciousness: monograph] / Kyselov M.M., Derkach V.L., Tolstoukhov A.V. ta in. – K. : Vyd-vo Parapan, 2003. – 312 s. (in Ukrainian)
4. Lazarev F.V. Antropologicheskij manifest. Proekt [Anthropological manifesto. Project] / F.V. Lazarev. – Simferopol': Mezhdunarodnyj centr monitoringa kachestva zhizni, 2005. – 22 s. (in Russian)
5. Odum Yu. Ekologiya [Ecology] / Yudzhin Odum ; per. s angl. Yu. M. Frolova. – M.: Mir, 1986. – Vol. 1. – 328 s. (in Russian)
6. Spirkin A.G. Soznanie i samosoznanie : monografiya [Consciousness and self-awareness: monograph] / A.G. Spirkin. – M.: Politizdat, 1972. – 303 s. (in Russian)

7. Siaska I. Teoretychni pidkhody do problemy formuvannia ekolohichnoi samosvidomosti studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [Theoretical approaches to the problem of formation of ecological self-awareness of students of higher educational establishments] / I. Siaska // Nova pedahohichna dumka: nauk.-metod. zh-l. – Rivne: ROIPPO, 2015. – № 4 (84). – S. 106–109. (in Ukrainian)
8. Filosofskyi slovnyk [Philosophical dictionary] / Za red. V.I. Shynkaruka. – 2-he vyd., pererob. i dop. – K.: Holov. red. URE, 1986. – 800 s. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье обоснована необходимость экологизации общественного сознания и формирования эгоцентрического экологического сознания и самосознания личности. Большое значение в этом процессе приобретает профессиональная подготовка в высших учебных заведениях, основанная на идее устойчивого развития человека и общества. Проанализированы научные подходы в понимании феномена самосознания в психологии и философии. Предложено собственную трактовку понятий «экологическое самосознание», «экологическое самосознание студентов высших учебных заведений». Определены объективные и субъективные факторы развития экологического самосознания студентов в процессе обучения в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: экологическое самосознание студентов, высшее учебное заведение, учебно-воспитательный процесс, экологические ценностные ориентации, детерминанты развития.

Summary. The article substantiates the need for greening social consciousness and forming ecocentric ecological consciousness of personality and self-awareness. Priority of moral, ethical relationship of man to the environment and the rule of ecological values of over all others is established. Important role in this process acquires professional training at higher educational establishments based on the idea of sustainable development of man and society. Scientific approaches in understanding of the phenomenon of self-awareness in psychology and philosophy are analyzed. Self-awareness is both a mechanism and a product of self-development. Own interpretation of the concepts of “ecological self-awareness”, “ecological self-awareness of students of higher educational establishments” is offered. The development and intrinsic characteristics of ecological self-awareness of students of higher educational institutions are conditioned by social and natural factors and factors of the educational environment in which the student learns. Objective and subjective determinants of development of ecological self-awareness in learning students in higher educational establishment are determined. The necessity of forming a system of ecological of value orientations of students is established.

Key words: ecological self-awareness of students higher education establishment, teaching and educational process, ecological value orientation, determinants of development.

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Упорядники:

проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 27.10.2016 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 24,7. Замовлення №197/1. Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

I – 66

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 4 / упоряд.
О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова,
Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2016. – 366 с.

УДК 37 : 005.591.6
ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2016